

10.33537/sobild.2020.11.1.6

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 31-10-2019
Kabul edildiği tarih: 10-12-2019
Yayınlanma tarihi: 31.01.2020

Article Info

Date submitted: 31-10-2019
Date accepted: 10-12-2019
Date published: 31.01.2020

YENİ HİTİT YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTABI C1 SEVİYESİNDE GÖRÜNÜŞ KATEGORİSİ

ASPECT CATEGORY AT C1 LEVEL IN THE YENİ HİTİT TURKISH FOR FOREIGNERS COURSEBOOK

Fikriye GÜNDÜZ

Ankara Üniversitesi TÖMER Türkçe Öğretim Görevlisi
fikriye_1988@hotmail.com

Anahtar sözcükler

Yabancı dil olarak türkçe öğretimi, görünüş, kılınış, anlatım tekniği

Keywords

Teaching turkish as a foreign language, aspect, aktionsart, narration technique

Öz

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, Türkiye'deki sosyal ve ekonomik gelişmelerle beraber akademik çalışmaların arttığı bir alan hâline gelmiştir. Alan yazına bakıldığında yabancı dil öğretimi üzerine yapılan çalışmaların Türkçeye göre daha detaylı olduğu söylenebilir. Bu çalışmalardan biri de yabancı dil öğretiminde görünüş (aspect) ve kılınış (aktionsart) kategorilerinin incelenmesidir. Bu çalışmanın amacı yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesinde hangi görünüş türünün daha çok kullanıldığını tespit etmek ve bu durumun sebeplerini araştırmaktır. Görünüş kategorisi üzerine farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada görünüş kategorisi Johanson (1971, 1994)'un sınıflandırmasına göre incelenmiştir. Çalışmanın başında görünüş ve kılınış kategorilerinden bahsedilerek alan yazındaki sınıflandırmalara değinilmiş, daha sonra Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesinde yer alan okuma metinlerindeki görünüş işaretleyicileri incelenmiştir. Elde edilen veriler görünüş kategorisinin, incelenen metinlerde kullanılan anlatım teknikleri ve fiillerin kılınışlarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir.

Abstract

Teaching Turkish as a foreign language, along with social and economic developments in Turkey, has become a field in which academic studies increase. When the literature is examined, it can be said that the studies on foreign language teaching are more detailed than Turkish. One of these studies is the examination of aspect and aktionsart categories in foreign language teaching. The aim of this study is to determine which type of aspect is used more in Yeni Hitit Turkish for Foreigners Coursebook (C1 level) and to analyse the reasons behind this situation. There are different classifications regarding the aspect category. In this study, aspect category was examined according to Johanson's (1971, 1994) classification. At the beginning of the study, the categories of aspect and aktionsart were mentioned and the classifications in the literature were introduced, then the aspect markers in the reading texts of Yeni Hitit Turkish for Foreigners Coursebook (C1 level) were researched. The data obtained showed that the aspect category was related to the narrative techniques and aktionsart of verbs used in the examined texts.

1. Giriş

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, Türkiye'ye akademik ve ekonomik amaçlarla gelen geleneksel kitlenin son yıllarda artması sonucu dikkat çeken bir alan haline gelmiştir. Alan yazın incelendiğinde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine yapılan çalışmaların Karababa (2009); Maden ve İşçan (2011); Er, Biçer, Bozkırlı (2012)'da olduğu gibi alandaki sorun ve çözüm önerileri üzerine yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Yabancı dil öğretimi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde ikinci dil ediniminde görünüş ve kılınış üzerine pek çok çalışma yapıldığı tespit edilmektedir. Bu çalışmalara örnek olarak Bielak ve Pawlak (2013), Gabriele (2008), Rocca (2007) ve Slabakova (2000, 2001) verilebilir. Bu çalışmanın amacı yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde görünüş kategorisinin incelenmesidir. Söz konusu kategori Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesinde yer alan okuma metinleri incelenerek tespit edilmiştir. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders kitabı Avrupa Diller için Ortak Başvuru Metni'ne (OABM) göre hazırlanmış bir ders materyalidir. Başvuru Metni'ne göre C1 seviyesinde genel okuma yeterliliği şu şekilde belirtilmektedir: *"Zor bölümleri yeniden okumak şartıyla, kendi uzmanlık alanıyla ilgili olsun veya olmasın, uzun, karmaşık metinleri ayrıntılı olarak anlayabilir. Edebiyat yazıları, gazete veya dergi makaleleri ve özel akademik veya mesleki yayınlar dâhil olmak üzere çok çeşitli metinleri yeniden okuma için fırsatlar olması ve başvuru araçlarına erişimi olması kaydıyla anlayabilir."* (CEFR: 2018: 60). Başvuru Metni'nde belirtilen edebiyat yazıları, gazete veya dergi makaleleri gibi karmaşık metinlere yer verme, bu çalışmada Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesinin seçilmesinde bir ölçüt olarak kullanılmıştır.

Alan yazın incelendiğinde görünüş kategorisinin dil bilgisel ve sözlüksel görünüş kategorisi olmak üzere iki bölümde incelendiği görülmektedir. Dil bilgisel görünüş kategorisiyle *görünüş* ya da *bakış*¹ olarak değerlendirilen *aspect* anlaşılmaktadır. Sözlüksel görünüş kategorisiyle ise alan yazında *kılınış*, *eylem türleri*, *hâl görünüşü* olarak adlandırılan *aktionsart* kastedilmektedir.

Dünya dillerinin görünüş kategorisi Rusça görünüş sistemi örnek alınarak incelenmiştir. Görünüş kategorisi basitçe fiillerin *bitmişlik* (*perfective*)-*bitmemişlik* (*imperfective*) zıtlığına dayanmaktadır (Comrie, 1985, 1998). Lyons görünüş kategorisinin zaman kategorisine göre daha fazla rastlanılan bir kategori olduğunu belirterek zaman kategorisi olmayan diller olmasına rağmen görünüş kategorisinin olmadığı dillerin sayısının

çok az olduğunu aktarmaktadır (Lyons, 1977: 705). Alan yazında görünüş kategorisi üzerine yapılan çalışmaların Demirgüneş (2008), Esmer (2011), İbe Akcan (2005) ve Ortaköylüoğlu (2015)'de olduğu gibi daha çok ana dili edinimi kapsamında olduğu görülmektedir. Söz konusu çalışmalarda Smith (1991)'in görünüş kuramı kullanılmıştır. Smith'in geliştirdiği görünüş kuramı iki bileşenli olup basit bir şekilde dile getirilirse görünüş ve kılınış kategorilerini beraber değerlendirmektedir. Smith'e göre bir fiil *bitmiş* (*perfective*), *bitmemiş* (*imperfective*) ve *yansız* (*neutral*) olmak üzere üç şekilde görülebilir. Smith'e göre görünüş kategorisi fiilin sözlük anlamı, fiilin dil bilgisel çekimlenişi ve fiilin üyelerine ilişkin üç bilgi verebilir. Dolayısıyla Smith görünüş kategorisini incelerken tüm cümleyi ele alır (Smith, 1991).

Türkçede ana dili ediniminde görünüş kategorisi üzerine yapılan çalışmalarda tespit edilen ikinci görünüş kuramının Johanson (1971, 1994)'a ait olduğu söylenebilir. Johanson (1971, 1994)'un çalışmasını Smith (1991)'in çalışmasından ayıran husus Johanson'un görünüş kategorisini Türkçe üzerinden incelemesidir. Johanson'a göre Türkçenin görünüş sistemi "intraterminal", "postterminal" ve "terminal" şeklindedir. Buna göre; *intraterminal* olayın başlangıç ve bitiş sınırları arasında gözlenmesidir. *Postterminal*, olayın kritik sınırı aşıldıktan sonra gözlenmesidir. *Terminallik* ise olayın bir bütün olarak gözlenmesidir. Johanson'un kuramında odaklılık önemli yer tutar (Johanson, 1994: 249-258). Odaklılık; görünüş biçimbirimleriyle işaretlenen görüntülenme alanının göreceli darlığı, bakış noktasını çevrelemesi ve buna bağlı psikolojik yoğunlukla ilgili ölçüsel bir kategoridir. Johanson'a göre odaklılık; yüksek ve düşük odaklı olarak kendi içinde sınıflandırılabilir (Johanson, 2000: 39 akt. Aslan Demir, 2016: 37). Johanson (1994)'da dikkat çeken diğer bir görünüş türü de ön görülü bakıştır. *Ön görülü bakış*, eylemi gelecek projeksiyonuyla potansiyel bir bütün olarak gözlemler (Aslan Demir, 2016: 119). Aslan Demir, Johanson'un 1971'deki çalışmasında -AcAk biçimbirimini kiplik işaretleyicisi olarak görüp çalışmaya dâhil etmediğini ancak 1994'te Johanson'un -AcAk biçimbirimini kiplik bildirmekle beraber +öngörülü olma ve -öngörülü olma şeklinde sınıra duyarlı olmayan bir görünüş parametresi olarak incelediğini belirtir. Aslan Demir, Türkmencede görünüş kategorisini incelediği çalışmasında bu sebeple öngörülü bakışa da yer verir (Aslan Demir, 2016: 118). Bu çalışmada Johanson (1971, 1994)'un görünüş sınıflandırması kullanıldığı için ön görülü bakışa da yer verilmiştir.

Kılınış (*aktionsart*) kategorisi üzerine yapılan çalışmaların Vendler (1957)'in sınıflandırması üzerinden geliştiği söylenebilir. Vendler çalışmasında fiillerin dört farklı tarzda olabileceğini belirterek söz konusu fiil türlerini şu şekilde tanımlar: *bitirme-başarmalar* (*achievement*), *tamamlama-becermeler* (*accomplishment*), *faaliyetler-edimseller* (*activity*) ve *durum* (*state*). Vendler'e göre *Faaliyetler* "A, t zamanında koşuyordu" cümlesinde belirtilen t anının A'nın koştuğu süre zarfı içinde olduğunu belirtir. *Becermeler* şu şekilde örneklendirilir "A, t 'de bir daire çiziyordu." Yani t zaman aralığında fiil gerçekleşiyordu. *Başarma* fiilleri şu şekilde formüle edilmiştir "A, t1 ve t2 zaman aralığında bir yarış kazandı." Durumlar ise "A, t1'den t2'ye kadar

¹ Uğurlu; *görünüş* teriminin oluşturulduğu "görün-" fiilinin, dönüşlü çatıda olduğunu bu yüzden *aspect* terimini karşılamanın uygun olmadığını belirtir. Ona göre bu kelimenin anlamında, çekimli fiilin ifade ettiği olayın kendi kendine bir görünmesi değil, konuşanın onu nasıl gördüğü belirtilmektedir. Yani *aspect* terimi ile işi yapanın olay değil, ona bakan insan olduğu belirtilir. Bu nedenle kelime Latince *aspektus* < *ad-spektus* < *specto* "bakmak, görmek" fiilinden türetilmiştir yani *aspect* kategorisinde bir olayın farklı yerlere odaklanan bakışlarla değerlendirilmesi anlatılmaktadır. Görünüş terimi bu anlamı karşılamamaktadır. Uğurlu bu nedenle bu terimin yerine bakış terimini önerir (Uğurlu, 2003: 125-126).

birini sevdi” cümlesiyle örneklendirilmiştir (Vendler, 1957: 143). Smith (1991), Vendler’in belirlediği bu türlere *anlık gerçekleşim* (semelfactive) fiillerini eklemiştir. Smith (1991)’in çalışmasında fiil türleri ise şu şekilde tablo olarak gösterilebilir:

Tablo 1: Smith (1991) Hal (Fiil) Türleri

Hal/ Fiil Türleri	Özellikleri	Örnek
Durumlar (States)	Sabit, sürekli	<i>Cevabı bilmek, Mary’i sevmek</i>
Faaliyetler (Activity)	Dinamik, sürekli, atelik	<i>Gülmek, parkta gezinmek</i>
Başarmalar (Accomplishment)	Dinamik, sürekli, telik, ilerlemeden oluşan ve ürün ortaya çıkaran	<i>Bir bina inşaa etmek, okula yürümek, Yunanca öğrenmek</i>
Anlık gerçekleşim (Semelfactives)	Dinamik, atelik, ani	<i>Tıkırdatmak, kapıyı çalmak</i>
Tamamlamalar (Achievement)	Dinamik, telik, ani	<i>Yarışı kazanmak, zirveye ulaşmak</i>

Johanson kılınışı *sınır vurgulayanlar* ve *sınır vurgulamayanlar* olarak ikiye ayırır. Sınır vurgulayan fiiller, başlangıç ve bitiş sınırı olan fiillerdir. Sınır vurgulamayan fiillerde ise süreç önemlidir (Johanson, 1971: 46). Karadoğan kılınışı kategorisini incelediği çalışmasında Johanson’un görüşlerini temel olarak Türkçedeki fiillerin kılınışları *son sınırı vurgulayanlar*, *ön sınırı vurgulayanlar* ve *sınır vurgulamayanlar* şeklinde incelemiştir (Karadoğan, 2009). Johanson’a göre son sınırı vurgulayan fiillerde olayın gerçekleşme biçiminde aşılması gereken bir son sınır vardır. Bu fiiller *-mAyA başla* ve *-mAyA devam et-* gibi yapılarla uyumsuzdur. Johanson kılınışı türlerini belirlemek için iki formül geliştirmiştir. Bu formül “*x-di mi? Evet x-di ve hala x-iyor*” ve “*Saat 1’de x-di ve on dakika sonra hala x-iyordu*” şeklindedir. Son sınırı vurgulayan fiiller *x* yerine kullanılamazlar (Johanson, 1971: 198, akt: Karadoğan, 2009: 12). Söz konusu fiillere *al-* fiili örnek verilebilir. *Sınır vurgulamayan fiillerde* aşılması gereken bir sınır yoktur bunun yerine bir olayın gerçekleşme biçiminde bir süreç bulunmaktadır (Johanson, 1971: 46 akt: Karadoğan, 2009: 15). Johanson’un “*x-di mi? Evet x-di ve hala x-iyor*” ve “*Saat 1’de x-di ve on dakika sonra hala x-iyordu*” formülünü Karadoğan “*x-di mi?/ x-meye başladı mı? Evet, x-meye başladı ve hâlâ x-iyor*” şeklinde düzenleyerek söz konusu formülde *sınır vurgulamayan* fiillerin *x* yerine kullanılabildiğini aktarır (Karadoğan, 2009: 17). Sınır vurgulamayan fiillere *oku-* fiili örnek verilebilir. *Ön sınırı vurgulayan fiillerde* ise aşılması gereken bir ön sınır vardır. Bu kritik sınır aşıldıktan sonra fiil gerçekleşir. *Ön sınırı vurgulayan fiiller -mAyA devam et-* yapısıyla uyumludur. *Ön sınırı vurgulayan fiillerde* ön sınırda bir olay ve süreçte ikinci olay olmak üzere iki olay vardır. Johanson, “*Saat 1’de x-di ve on dakika sonra hâlâ x-iyordu*”, “*x-di, demek ki şimdi x-*

iyor”, “*x-di ve hâlâ x-iyor*” gibi kalıp ifadelerde *x* yerine ön sınırı vurgulayan fiillerin getirilebileceğini belirtir (Johanson, 1971: 218 akt: Karadoğan, 2009: 18-20). Ön sınırı vurgulayan fiillere örnek olarak *uyu-* fiili verilebilir.

Bu çalışmada Johanson (1971, 1994)’un görünüş sınıflandırması kullanılarak Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesinde yer alan okuma metinleri görünüş kategorisi açısından incelenmiştir.

Çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesinde hangi görünüş türü ve görünüş işaretleyicileri daha sık kullanılmıştır?
2. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesinde hangi kılınış türü daha sık kullanılmıştır?
3. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabında yer alan okuma metinlerinde kullanılan anlatım teknikleri ve görünüş kategorisi arasında bir ilişki var mıdır?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders kitabı C1 seviyesindeki okuma metinleri içerik çözümlemesi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmada nitel ve nicel yaklaşımlar benimsenmiştir.

2.2. Sınırlılıklar

Çalışmanın örneklemini Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders kitabı C1 seviyesi oluşturmaktadır. Söz konusu ders kitabının seçilmesinin nedeni yabancı dil öğretiminde yaygın olarak kullanılan ders kitaplarından biri olmasıdır. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders kitabı Avrupa Diller için Ortak Başvuru Metni’ne (OABM) göre hazırlanmış bir ders materyalidir. Başvuru Metni’ne göre C1 seviyesinde *edebiyat yazıları, gazete veya dergi makaleleri* gibi karmaşık metinlere yer verilmektedir. Bu nedenle çalışma Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesinde yer alan okuma metinleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın konusunu *görünüş (aspect)* kategorisi oluşturduğu için kip işaretleyicileri ve olumsuz fiiller kapsam dışında tutulmuştur.

2.3. Verilerin Toplanması

Yeni Hitit yabancılar için Türkçe kitabı A1-A2, B1 ve B2-C1 seviyelerinden oluşmaktadır. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabının üçüncü setinin ilk altı ünitesi B2 seviyesini, son altı ünitesi ise C1 seviyesini içermekte olup her ünite üç modülden oluşmaktadır. Çalışmada 24 okuma metninde yer alan 340 fiilin görünüş işaretleyicileri Johanson (1971, 1994)’un görünüş sınıflandırması kullanarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda görünüş kategorisi, görünüş işaretleyicileri, kılınış kategorisi, anlatım teknikleri sıklıklarıyla tespit edilmiştir.

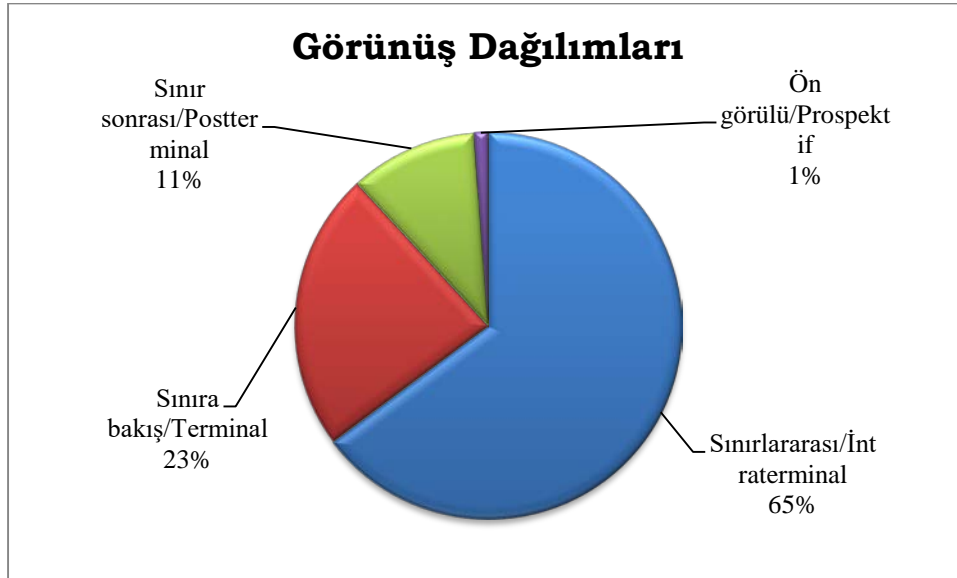
3. İnceleme

3.1. Görünüş İşaretleyicileri Açısından İnceleme

Çalışmada Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders kitabı C1 seviyesinde 24 okuma metninde yer alan 340 fiil, Johanson (1971, 1994)'un sınıflandırması kullanılarak *sınırlar arası*, *sınıra bakış*, *sınır sonrası* ve

ön görümlü bakış olarak dörde ayrılmıştır. Türkçede sınırlar arası görünüş *-Iyor*, *-mAktA*, *-I/A/r* biçimbirimleriyle işaretlenmektedir. Sınıra bakış *-DI* biçimbirimiyle, sınır sonrası *-mIş* biçimbirimiyle ön görümlü bakış ise *-AcAk* biçimbirimiyle gösterilmektedir. İncelenen metinlerde tespit edilen görünüş değerleri şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 1: Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı C1 Seviyesi Görünüş Dağılımları

Şekil 1'e göre Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesinde *sınırlar arası* görünüşün daha çok kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu görünüş işaretleyicilerinin biçimbirimlere göre dağılımları ise şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 2: Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı C1 Seviyesi Görünüş İşaretleyicileri

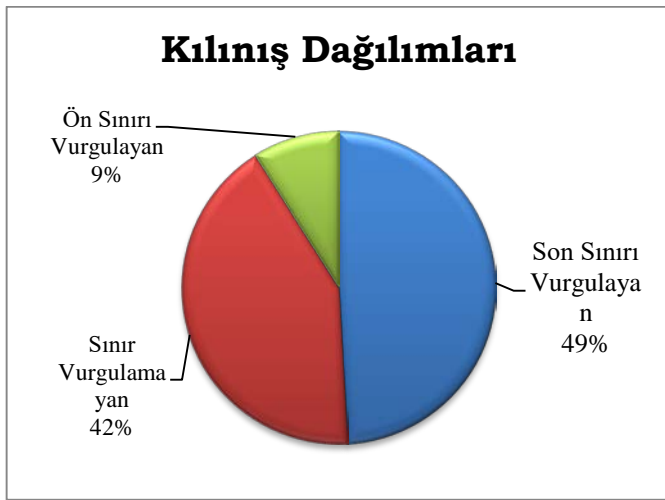
Biçimbirim	Görünüş Türü	Kullanım Sıklığı
<i>-DI</i>	Sınıra bakış (Terminal)	% 0,23
<i>-mIş</i>	Sınır sonrası (Postterminal)	% 0,04
<i>-Ar, -Ir, -r</i>	Sınırlar arası (İntraterminal)	% 0,27
<i>-Iyor</i>	Sınırlar arası (İntraterminal)	% 0,32
<i>-mAktA</i>	Sınırlar arası (İntraterminal)	% 0,01
<i>-AcAk</i>	Öngörümlü bakış (prospektif)	% 0,01
<i>-Iyordı</i>	Sınırlar arası (İntraterminal)	% 0,04
<i>-ArdI, -IrdI, -rdI</i>	Sınırlar arası (İntraterminal)	% 0,03
<i>-mIştI</i>	Sınır sonrası (Postterminal)	% 0,05

Tablo 2'de verilen bilgiler incelenen okuma metinlerinde sınırlar arası görünüş işaretleyicilerinden *-Iyor* biçimbiriminin % 0,32 oranında daha sık kullanıldığını göstermektedir. *-Iyor* biçimbirimi şimdiki durumları işaretleyen bir biçim birim olduğu için incelenen metinlerde diğer biçimbirimlere göre daha sık kullanıldığı düşünülmektedir. Araştırma sonucuna göre okuma metinlerinde sınıra bakış işaretleyicisi *-DI* % 0,23 oranında kullanılmıştır. Sınır sonrası görünüş işaretleyicisi olarak *-mIştI* % 0,01 oranında *-mIş* biçimbiriminden daha sık kullanılmıştır. Bu durumun sebebi *-mIş* biçimbiriminin bilgiyi dolaylı yollardan edinme anlamına sahip olmasıdır. Demir, Türkçede konuşma anından önce olan olayları *-DI* ve *-mIş* biçimbirimlerinin işaretlediğini aralarındaki farkın bilginin edinilme yoluyla ilgili olduğunu, *-DI* biçimbiriminin olayların sırayla gerçekleştiğini gösterdiğini bu nedenle hikâye ve romanlarda sık kullanıldığını, *-mIş* biçimbiriminin ise daha çok masallarda kullanıldığını belirtir (Demir, 2012: 98-99). Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabında incelenen açıklayıcı metinlerde doğrudan bilgi aktarımı mevcuttur ve bu aktarımda *-DI* biçimbirimi kullanılmıştır. Ancak *-mIştI* yapısı *-mIş* biçimbiriminden farklıdır. Korkmaz; alan yazında öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi olarak geçen *-mIştI* birleşiminde *-mIş* biçimbiriminin duyulan geçmiş zamanı gösterme işlevini yitirdiğini, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesini karşılar duruma geldiğini belirtmektedir (Korkmaz, 2009: 736-737). Bu nedenle *-mIştI* biçimbirimi *-DıydI* biçimbirimi ile aynı işlevdedir. Ön görümlü bakış ise çalışmada %0,01 oranında en az kullanılan görünüş türü olarak tespit edilmiştir. Bu durumun sebebi açıklayıcı anlatı metinlerinde daha çok

bahsedilen konularla ilgili yazılma zamanında güncel bilgi verilmesi, -*Acak* biçimbiriminin söz konusu konuyla ilgili gelecek durumlardan bahsedilirken kullanılmasıdır.

Görünüş kategorisi, kılınış kategorisiyle ilişkili bir kategoridir. Aslan Demir, görünüş ve kılınış arasındaki ilişkiyi hammadde-işlemci ilişkisine benzeterek görünüşün kılınış üzerinde işlem yapıp onunla ilgili bir kesiti ya da eylemin bütününe görünür hâle getirdiğini belirtir (Aslan Demir, 2016: 28). Bu nedenle çalışmada fiillerin kılınışlarına da yer verilmiştir. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders kitabı C1 seviyesindeki okuma metinlerinde Johanson (1971, 1994)'un kılınış sınıflandırması esas alınarak tespit edilen kılınış türleri şu şekildedir:

Şekil 2: Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı C1 seviyesi Kılınış Dağılımı

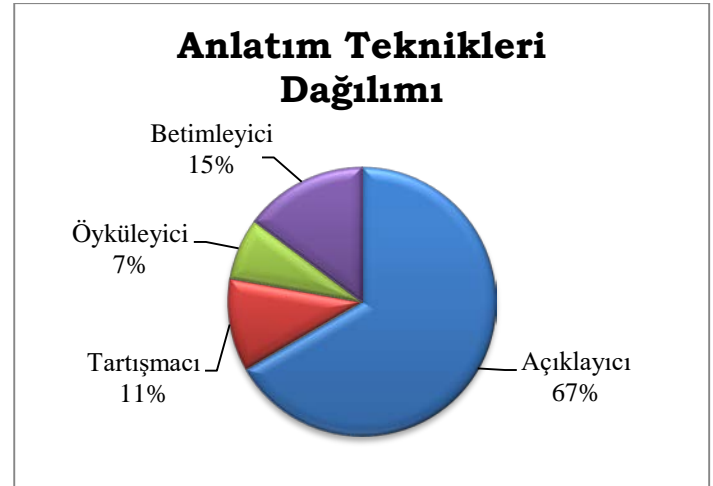
Elde edilen verilere göre okuma metinlerinde *son sınırı vurgulayan fiiller* ve *sınır vurgulamayan fiiller* arasında küçük bir fark olduğu tespit edilmiştir. Türkçede sınırlar arası görünüşün, sınır vurgulamayan fiillerle daha sık kullanıldığı söylenebilir.² Ancak Türkçede çeşitli unsurlarla fiillerin kılınış türü değişebilmektedir. Karadoğan, Johanson'un belirttiği *sınırlama*, *tekrarlama*, *farksızlaştırma* kılınış değişikliği türlerini *sınırlama*, *tekrarlama*, *vurgulama*, *değişiklik tiplerinin etkinlik derecesi*, *kılınış-tamlayıcı ilişkisi*, *kılınış-istem ilişkisi*, *kılınış-anlam ilişkisi*, *kılınış-çatı ilişkisi* olarak inceler (Karadoğan, 2009: 41-76). Dolayısıyla Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesindeki okuma metinlerinde söz konusu fiiller bağlam içerisinde değerlendirilerek % 49 oranında son sınırı vurgulayan fiiller, %42 oranında sınır vurgulamayan fiiller olarak tespit edilmiştir.

3.2. Anlatım Teknikleri Açısından İnceleme

Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesi altı üniteden oluşmaktadır. Her ünite üç modüle ayrılmıştır. Söz konusu üniteler "Hadi Beni Güldür", "Ruhun Gıdası", "Yapı ve Yapım" "Televizyon", "İnsanın Büyük Sırrı" ve "Uzaydayız" başlıklarını taşımaktadır. Elde edilen verilere göre, ders kitabında

açıklayıcı anlatım tekniğinin daha sık kullanıldığı görülmüştür. İncelenen metinlerde kullanılan anlatım teknikleri şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 3: Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı C1 seviyesi Anlatım Teknikleri

Açıklayıcı anlatım tekniğinde, öncelikle amaç açıkça ortaya konur. Anlatımda sınıflandırma, inceleme ve karşılaştırma yöntemlerinden ve ana düşüncüyü destekler nitelikteki resim, plân ve şemalardan yararlanır (Gündüz-Aktaş 2001:87). Dolayısıyla açıklayıcı anlatım tekniğinin kullanıldığı metinlerde okuyucu ya da dinleyiciye bilgi vermek esastır. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesindeki okuma metinlerinde yerel ve evrensel konulardan bahsedildiği görülmektedir. Örneğin; Eski Türk evlerinden ve Asos'tan bahseden okuma metinleriyle Türk kültürü ve Türkiye hakkında bilgi verilirken; Mimaride Çevreci Tasarımlar, Beyin Yapısı başlıklı okuma metinlerinde evrensel sorun ve/(ya)konulara değinilmiştir. Dolayısıyla ünitelerde yer alan okuma metinlerinde açıklayıcı anlatım tekniğinin daha sık kullanılması doğaldır. Ancak Türkçede -*A/I/r*, -*Iyor*, -*mAktA* gibi sınırlar arası görünüşü işaretleyen biçimbirimlerinin anlatım tabanı olarak geçmiş olayları aktarırken kullanılması da mümkündür. Johanson bu durumda söz konusu biçimbirimlerin anlatılan dünyada geçerli olan göreceli bir zaman işleviyle kullanıldığını belirtir (Johanson: 1971:81-82). Johanson'un belirttiği husus daha çok hikâye ve fıkra gibi anlatım türlerinde ortaya çıkmaktadır. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesindeki okuma metinlerinde anlatım tabanı olarak bu şekilde kullanımlara rastlanmamıştır.

4. Sonuç

Alan yazına bakıldığında yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde çalışmaların alandaki sorun ve çözümlere yönelik olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde görünüş kategorisini, Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesinde yer alan okuma metinlerini kullanarak incelemiştir. Ana dili ediniminde görünüş kategorisi üzerine yapılan çalışmalarda Smith (1991) ve Johanson (1971, 1994)'un sınıflandırmalarının kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesinde Johanson (1971, 1994)'un

² Bkz. Karadoğan (2009: 34)

sınıflandırması kullanılarak görünüş ve kılınış kategorilerine yönelik sıklık incelemesi yapılmıştır. Çalışmada Johanson (1971, 1994)'un seçilmesinin sebebi Johanson'un kuramını Türkçe örnekler üzerinden geliştirmiş olmasıdır.

Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitabı C1 seviyesindeki okuma metinlerinin daha çok açıklayıcı anlatım tekniğiyle yazıldığı tespit edilmiştir. Açıklayıcı anlatım tekniğinin kullanıldığı metinlerde okuyucu ya da dinleyiciye bilgi vermek temel amaçtır. Bu nedenle incelenen eserlerde *sınırlar arası görünüşün* daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Türkçede görünüş kategorisi biçimbirimlerle işaretlenmektedir. Sınırlar arası görünüş fiillere *-Iyor*, *-mAktA* ve *-A/I/r* biçimbirimleri eklendiğinde görülür. İnceleme sonucunda *-Iyor* biçimbiriminin *-A/I/r* ve *-mAktA* biçimbirimine göre daha sık kullanıldığı görülmüştür. *Sınırlar arası (intraterminal)* görünüş söz konusu açıklama ve bilgilerin mevcut durumu aktarılırken kullanılmıştır.

İncelenen metinlerde *sınır sonrası (terminal)* görünüşün açıklayıcı anlatı metinlerinde bahsedilen unsurların eski durumu hakkında bilgi verilirken kullanıldığı tespit edilmiştir. Sınır sonrası görünüşün işaretlenmesinde *-DI* biçimbirimi daha sık kullanılmıştır. Bu duruma sebep olan unsurun *-DI* biçimbiriminin *-mİş* biçimbirimine göre tanıklığının daha yüksek olması, bilginin kaynağını dolaysız olarak göstermesi olduğu söylenebilir.

Ön görülü bakış sadece metinlerde bahsedilen durumların geleceği hakkında tahminlerde bulunurken kullanılmıştır. Bu nedenle kullanım sıklığı az olup inceleme sonucunda % 0,01 olarak belirlenmiştir.

Okuma metinlerinde yer alan fiillerin kılınışlarının daha çok *son sınırı vurgulayan* ve *sınır vurgulamayan* fiiller şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada *son sınırı vurgulayan* fiillerin daha çok *sınır sonrası görünüş* işaretleyicileriyle kullanıldığı, *sınır vurgulamayan* fiillerin ise daha çok *sınırlar arası görünüş* işaretleyicileriyle kullanıldığı görülmüştür.

Çalışmada elde edilen veriler ana dili ediniminde görünüş kategorisini inceleyen çalışmalarla kıyaslanırsa şöyle bir sonuç ortaya çıkar: Demirgüneş'in çalışmasında 1. Sınıf Türkçe ders kitaplarında en çok anlatı metinleri kullanılmıştır. Buna bağlı olarak *bitirme* eylemleri ile *-DI* biçimbirimi kullanılmıştır (Demirgüneş, 2008). Esmer'in çalışmasında da anlatı metinleri seçilmiştir. Söz konusu metinlerde *bitmişlik görünüşünün* sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu *-DI* ve *-mİş* biçimbirimlerinin sırasıyla *bitirme*, *tamamlama* ve *durum* fiilleriyle kullanıldığı gözlenmiştir (Esmer, 2011). İbe Akcan çalışmasında; ilköğretim ikinci sınıf hayat bilgisi kitabını incelemiştir. İbe Akcan en sık kullanılan görünüş biçimbirimlerinin *-Ir* ve *-DI*; bunlardan sonra ise *-AcAk* biçimbiriminin geldiğini belirtir. *-Ir* ile kullanılan fiillerin *durum* fiilleri olduğunu, *-DI* ise en çok *bitirme* fiilleri ile birlikte kullanıldığını, *-AcAk* en çok *edim* ve *durum* fiilleri ile *bitmişlik* görünüş eki *-mİştİ* ise her zaman *bitirme* fiilleri ile birlikte kullanıldığını tespit etmiştir (İbe Akcan, 2015). Ortaköylüoğlu'nun çalışmasında hikâye kitapları incelenmiştir. Fiillerin çoğunluğu *bitirme* ve *durum*

fiilleridir. Söz konusu fiillerle *-DI* ve *-mİş* biçimbiriminin kullanıldığı tespit edilmiştir (Ortaköylüoğlu, 2015). Dolayısıyla ana dili ediniminde ve yabancı dil öğretiminde görünüş kategorisinin işlenmesinde benzerlikler bulunmaktadır. Demirgüneş (2008), Esmer (2011), İbe Akcan (2015) ve Ortaköylüoğlu (2015)'in inceledikleri metinlerin anlatım teknikleri görünüş işaretleyicilerinin kullanımında etkili olmuştur. Bu nedenle hikâye kitaplarında *sınır sonrası* görünüş işaretleyicileri kullanılırken hayat bilgisi gibi bilgilendirici ve açıklayıcı bir kitapta *sınırlar arası* görünüşün kullanılmıştır. Bu anlamda görünüş kategorisinde anlatım tekniklerinin görünüş işaretleyicilerinin belirlenmesinde fiillerin kılınışlarıyla birlikte rol oynadığı söylenebilir.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2001). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aslan Demir, S. (2016). *Görünüş Kategorisi Türkmençe Örneği*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bielak, J., & Pawlak, M. (2013). *Applying Cognitive Grammar in the foreign language classroom: Teaching English tense and aspect*. Heidelberg: Springer.
- Comrie, B. (1985). *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, B. (1998). *Aspect- An Introduction To the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Demir, N. (2012). "Türkçede Evidensiyel". *Bilgi*. 62. 97-118.
- Demirgüneş, S. (2008). "Türkçede görünüş ve dil bilgel zaman: Türkçe 1. Sınıf ders kitabı örneğinde eylem türleri, üye yapı, biçimbirim ve belirteç etkileşimi". *Dil Dergisi*. 140. Nisan-Mayıs-Haziran. Ankara.
- Er, O., Biçer, N. ve Bozkırlı K. Ç. (2012). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların İlgili Alan Yazını Işığında Değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*. 1(2). 51-69.
- Esmer, E. (2011). "İlköğretim Üçüncü Sınıf Türkçe Ders Kitabı Anlatı Metinlerinde Bakış Açısı Görünüşü-Hal Türü Etkileşimi ve Ön-Arka Plan Düzenleniş". *Dil ve Edebiyat Dergisi*. 8 (2). 19-37.
- Gabriele, A. (2008). "Calculating Telicity in Native and Non-native English" In: R. Slabakova et al. (ed). *Proceedings of 9th Generative Approaches to Second Language Acquisition conference (GASLA 2007)*. Cascadilla Proceedings Project. 37-46.
- İbe Akcan, P. (2005). "Edinim Sürecinde Görünüş ve Ders Kitaplarında Çocuklara Yöneltilen Verinin Sorgulanmasına İlişkin Bir Çalışma: İkinci Sınıf Hayat Bilgisi Kitaplarındaki Eylemler, Durum Türleri ve Görünüş Etkileşimi". *Dil Dergisi*. 130. 3-7. Ekim-Kasım-Aralık, Ankara.

- Candaş Karababa, Z. C. (2009). “Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi ve Karşılaşılan Sorunlar”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 42(2). 265-277.
- Johanson, L. (1971). *Aspekt im Turkischen*. Uppsala.
- Johanson, L. (1994). “Türkeitürkische Aspektotempora”, Thieroff, Rolf; Ballweg, Joachim (Ed.), *Tense Systems In European Languages*, Tübingen. 247-266.
- Johanson, L. (2000). “Viewpoint operators in European Languages”. Dahl, Östen (ed.) *Tense and aspect in the languages of Europe*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter. 27-187.
- Karadoğan, A. (2009). *Türkçede Kılınış*. Ankara: Divan Kitap.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurt, C., Aygün N., Leblebici E., Altınkaynak Coşkun Ö. ve Dilçin Ş. (2018). (Ed. N. E. Uzun). *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Lyons, J. (1977). *Semantics II*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maden S. ve İşcan A. (2011). “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Amaç ve Sorunlar (Hindistan Örneği)”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. 3 (5). 23-37.
- Ortaköylüoğlu, H. (2015). “Türkçede Görünüş: Okul Öncesi Hikâye Kitaplarında Eylem Türleri, Üye Yapı, Biçimbirim ve Belirteç Etkileşimi”. *International Journal of Language Academy*. 3 (1). 224-240.
- Rocca, S. (2007). *Child second language acquisition: A bi-directional study of English and Italian tense-aspect morphology*. Amsterdam: John Benjamins.
- Slabakova, R. (2000). “L1 Transfer Revisited: the L2 Acquisition of telicity marking in English by Spanish and Bulgarian native speakers”. *Linguistics*. 38 (4). 739-770.
- Slabakova, R. (2001). *Telicity in a Second Language*. Amsterdam: John Benjamins.
- Smith, C. (1991). *The Parameter of Aspect*. Kluwer Academic Publishers: Netherlands.
- Uğurlu, M. (2003). “Türkiye Türkçesinde Bakış (Aspectotempora)”. *Türkbilig*. 5. 124-133.
- Vendler, Z. (1957). “Verbs and Times”. *The Philosophical Review*. 66. 143-160.

İnternet Kaynakları

- CEFR, (2018). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>
Erişim tarihi: 13.11.2019.